

“ANKARA GÜVERCİNİ”

Ülkemizde güvercin yetiştiriciliği köklü bir geçmişe ve kültüre sahiptir. Daha önceki dönemleri göz ardı etsek bile, sadece Türklerin yaşamaya başladığı andan itibaren Anadolu’da yaklaşık 1000 yıldır güvercin yetiştirilmektedir. Türklerden önceki dönemlerde ise Anadolu’da güvercin yetiştiriciliği tarihinin günümüzden 5000 yıl öncesine kadar gittiği arkeolojik bulgularla belirlenmiştir. Günümüzde dünya üzerinde bulunan güvercin ırklarının çoğu Anadolu kökenlidir. Bugün ülkemizde 80’den fazla güvercin ırkı vardır.

300’den fazla türü olan Güvercingiller (Columbidae) ailesinden olup, hızlı ve uzun zaman uçabilen; “kugurdama” ya da “dem” çekme denilen özel sesleri çıkaran, kısa vücutlu, sık tüylü ve yemle beslenen bir tür kuştur.

Sık sık kumru ve güvercin tanımı birbirlerinin yerine kullanılmaktadır.

Halk arasında “gugukçuk” olarak bilinen kumru, güvercinde daha küçük, zarif ve ince kuyrukludur. Güvercin ise daha iri, tombul, kuyrukları küt ve bol telekli bir kuştur.

Kutup bölgeleri, bazı okyanus adaları, Sahra Çölünün iç kesimleri ve ılıman iklim kuşağının en soğuk bölgeleri hariç, dünyanın her yerinde bulunmaktadır.

İnsanların evcilleştirdiği bilinen ilk kuş güvercindir. Avrupa, Asya ve Kuzey Afrika’yı içine alan Palearktik Bölgesinin batısında yaşayan kaya güvercinlerinden evcilleştirilen bu kuşların ortaya çıkışı M.Ö. 4.500’li yıllara dayanmaktadır.

Antalya’nın Kaş ilçesi, Islada Antik Kenti nekropolünde yapılan kazılarda, bir lahitin üstünde güvercin figürlerine rastlanmıştır. Bu lahit “Güvercinli mezar” olarak adlandırılmaktadır. Roma Döneminden kalma ve altından yapılmış iki küpe güvercin şeklindedir ve günümüzde Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinden sergilenmektedir.

İlk kez Irak’ta evcilleştirildiği ve eti için kafeste beslendiği sanılmaktadır. İlk evcilleştirildiği dönemden günümüze kadar geçen süre içerisinde, yaklaşık olarak 800 civarında güvercin ırkı geliştirilmiştir. Bu ırklar dış görünüşlerinin güzelliği, uçma ve yön bulma yetenekleri, ya da eti için yetiştirilmiştir. Özellikle uzun süre uçabilme ve salındığı yere dönebilme özelliğinden çok eskiden beri yararlanılmıştır. Bu amaçla yetiştirilen ve “Posta güvercini” olarak bilinen ırk, atası olan kaya güvercinine çok benzer. Ama ondan daha iridir.

Ülkemizde ise ilk kaynak Cumhuriyetin ilk yıllarında(1925) Nuri Halil adında bir subay tarafından yazılan 488 sayfalık kitabın ismi “Muharebe Vasıtalarından Güvercin Usulü Talim ve Terbiyesi”dir. Ayrıca 1931-1936 yılları arasındaki arşiv belgeleri Rusya ile posta güvercini ticareti yapıldığını ortaya koymaktadır.

TÜRK MİTOLOJİSİNDE GÜVERCİN MOTİFİ

19.Yüzyıla kadar mitoloji denildiğinde akla Yunan mitolojisi gelmekteydi.20.yüzyılda yapılan araştırmalar gösterdi ki Türk kültürü “destan”larla, “mit”lerle ve “masal”larla zengin bir mitolojik geçmişe sahiptir.

Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip olan hayvan motifi, destanlarda ve masalarda sıkça karşımıza çıkmaktadır. At, kaplumbağa, balık, kurt, koyun, geyik, kuş, ayı, öküz, ejderha, horoz, aslan ve koç taşıdıkları sembolik anlamları ile Türk kültüründe geniş uygulama alanlarına sahip olmuşlardır.

Orhon Yazıtları'nda bir prens "Kağan olan babamın ordusu kurtlar gibiydi düşmanları ise koyunlar gibiydi". Yusuf Has Hacib'in "Kutadgu Bilig" isimli eserinde ise erdemleri belli hayvanlarla özdeşleşmiştir. Örneğin; horozu cesur, tilkiyi kurnaz, kargayı dikkatli olarak tarif eder. Kurt gücü, ayı cesareti, saksagan temizliği temsil ederken zayıflık ve korkaklığı ise koyun temsil eder.

Kaşgarlı Mahmud'un eseri Divânu Lugâti't-Türk'te, kuşlar, talih simgesi olarak yer alır. Dede Korkut hikâyelerinde tavuk, kuğu, turna, keklik, ördek, kaz, şahin, doğan, saksagan, çalkara gibi kuşların isimlerinin geçtiği görülmektedir. Farsça simurg, Türkçede Anka ve Arapça Zümrüdüanka olarak bildiğimiz efsanevi kuş Kaf Dağı'nda oturur, uçtuğu zaman hava kararır, bakan kimsenin gözlerini kamaştıran bu kuş hükümdarlara nasihat verir, yaraları iyileştirir.

Altan Armutak'a göre güvercin beyaz renginden dolayı aşkın ve barışın simgesidir.

Gök Türk Yazıtlarında geçmeyen güvercin sözcüğü, Uygur metinlerinde "kögürtçgün", "kögürçken", "kögürçün" biçimlerinde geçmektedir. Divanı Lugatit-Türk'te kökürçkün olarak geçmekte, kökürçkünleş "güvercini ödül koyarak yarışa girmek", biçiminde bir de türevi bulunmaktadır. Bazı sözlüklerde ise Moğolca "kügercin" kelimesinden geldiği belirtilmektedir.

GÜVERCİNLERİN SINIFLANDIRILMASI

Irkların birbirinden ayrılması ile ilgili kriterlerin çok basit farklılıklara dayanması ve yapılan seleksiyon çalışmalarından kısa sürede sonuç alınması nedeniyle 250'nin üzerinde güvercin ırkı sınıflandırılmıştır.

Güvercinler vücut şekli, büyüklüğü, rengi, kuyruktaki veya kanattaki tüy sayısı, paçalılık, takke, göğüste gül gibi birçok özellik yönünden gruplandırılabilirler. Ancak en kullanışlı sınıflandırma yöntemlerinden birisi, kullanım amaçlarına göre sınıflandırmaktır. Kullanım amaçlarına göre güvercinler aşağıdaki gibi sınıflandırılırlar:

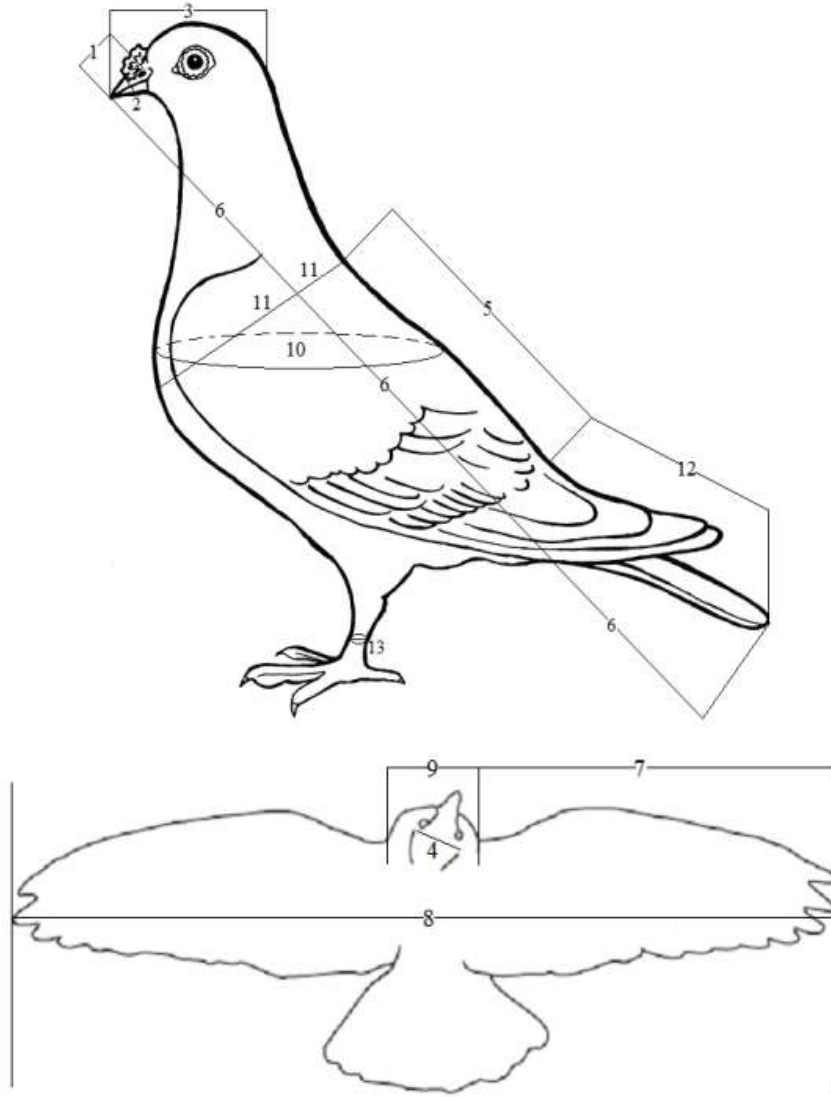
Posta (Yarış): Bu güvercinlerde herhangi bir vücut şekli, büyüklüğü, rengi ya da ayırıcı özelliğe dikkat edilmez. Sadece hız, dayanıklılık, hedefine varması ve yuvasına geri dönmesi gibi özelliklere dikkat edilir. Posta güvercinleri maraton yarışlarında 1.000 km uçabilir. Güvercinler bu uzun yolculukları esnasında süper yakıt olarak iç yağın kullanılmaktadır. **Oldukça hızlı uçabilirler ve ani yön değiştirebilirler, Posta güvercinleri saatte 70 km sürat yapabilir. Ayağına veya kanatlarının altına bağlanan kısa mesajlar, iki nokta arasında hızlı ve güvenli bir şekilde taşınabilmektedir.**

Dalıcı (Diver): Bu tip güvercinler gökyüzüne yükselir ve bir pırıltı (parıltı) gösterildiği zaman, hemen dalışa geçerler. Aşağıdaki güvercin sahibinin elinde tuttuğu beyaz renkli bir güvercini, gökyüzündeki güvercine göstermesine halk arasında pırıltı adı verilir.

Makaracı (Roller): Bu güvercinler takla atmazlar ancak havada bir spiral şekli çizerek, aşağı doğru süzülürler.

Taklacı (Tumbler): Taklacı güvercinler havada iken öne veya arkaya, peşpeşe belirli sayıda takla atarlar. Taklaların seriliği, sayısı ve atarken yaptıkları diğer hareketlere göre bir güvercinin kalitesi değerlendirilir. Çakçırılı, Çorum, Göğsüak, İçağlı, Ketme, Kızılbaş, Malatya, Taklambaç ve Van Yüksek Uçucusu örnek verilebilir.

Ayrıca; **Dönücü (Spinner), Çember dövücü (Circle flier tumbler), Filo uçucusu (Fleet flier) Yüksek uçucu (High flier), Süs (Form),ve Ötücü Güvercin** diye sınıflandırılabilir.

Şekil 1. Vücut ölçülerinin alındığı bölgeler.
Figure 1. Morphometric measurement regions.

(Anonim, 2012-a; Pennycuick, 2008).

1-Gaga uzunluğu; 2-Gaga derinliği; 3-Baş uzunluğu; 4-Baş genişliği; 5-Gövde uzunluğu; 6-Vücut uzunluğu; 7-Kanat uzunluğu; 8-Kanat açıklığı; 9-Göğüs genişliği; 10-Göğüs çevresi; 11-Göğüs derinliği; 12-Kuyruk uzunluğu; 13-İncik çapı.

GÜVERCİNLERİN VÜCUT YAPISI

Genel Bilgiler

Dış Görünüş

Latince de aves olarak adlandırılan kuşlar sınıfı, omurgalılar arasında yer alır.

Bazı türlerde ayakların hatta tırnaklara kadar parmaklarında tüylerle kaplı olduğu görülür, büyük tüyler uçmaya ve dönmeye yaramaktadır. Güvercinlerde kanat telekleri kabaca el telekleri ve kol telekleri olarak iki gruba ayrılabilir. El telekleri, genellikle 10 tanedir. Kanat ucundan bilek eklemine kadar sıralanır. Uçmayı sağlayan ana tüyler bunlardır. Kol telekleri adı verilen ikinci bir sıra ise, bilek ekleminden dirseğe kadar uzanır. Bu telekler ikinci derecede uçuş tüyleridir. Sayıları kuş türüne göre değişmektedir. Güvercinlerde genellikle 18 adettir. Kuyruk telekleri, kuyruktaki büyük tüylerdir. Uçarken dümen görevi yaparlar. Sayıları güvercinlerde genellikle 12 dir. Bazı türlerde 14 ya da 16 ya kadar çıkabilmektedir. Kuyruk telekleri son kuyruk omuruna bağlanmışlardır. Buradaki kasların hareketlerine bağlı olarak hareket ederler.

Tür Özellikleri

Orta büyüklükte, küçük başlı, kısa boyunlu ve kısa bacaklı kuşlardır. Gagaları kısa, zayıf yapılı, ucu hafifçe aşağı kıvrıktır. Kanatları orta uzunluktadır. Oldukça hızlı uçarlar. Ayakları iyi gelişmiştir ve arka parmak yere değer. Tabiatта ağaçlarda ve kayalık yerlerde bulunurlar. Meyveler, taneli veya çekirdekli tohumlarla beslenirler.

Yılda 3-5 kez kuluçkaya yatar ve genellikle iki yumurta bırakırlar. Kuluçka süresi ortalama 17-18 gün olup, genellikle gündüzleri erkek, geceleri dişi kuş kuluçkada bekler, yavruları birlikte büyütürler. Her iki eşyde kuluçka zamanı kursaklarından süte benzer bir sıvı çıkararak, ilk dönemde yavrularını bununla beslerler.

Yumurtadan gözleri kapalı, tüsüz ve çıplak çıkmaktadır. Yavru 3-4 haftalık olunca, kendi yiyeceğini kendi sağlamaya başlar. Sınıflandırılmaları karmaşıktır. En uzun 30 yıl yaşamaktadırlar. Güvercinlerin bilince sahip oldukları, az düşünebildikleri ve bazı çıkımlarda bulunabildikleri ortaya konmuştur.

Önemli özellikleri arasında emerek su içme ve yavrularını "kuş sütü" ile besleme davranışları yer almaktadır. Diğer kuşlar, bir yudum su alıp kafalarını yukarı doğru kaldırarak suyu yutarlar. Kuşlarda burun delikleri ile gagalarının arasını kapatabilecek bir yapı bulunmadığı için vakum oluşturup suyu ememezler. Ancak güvercingiller, burun deliklerini de suya daldırırlar ve yemek borusundaki kasların yardımı ile vakum oluşturarak aynı memelilerde olduğu gibi suyu emerek içerler.

Bu özellik sadece güvercingiller familyasına ait kuşlarda bulunmaktadır. Bu özellikleri nedeni ile güvercinlerin içecekleri su kaynaklarının ya da su kaplarının gaga ve burun deliklerini daldırabilecekleri derinlikte olmaları gerekir. Bütün kuşlar içinde yalnızca güvercin ve kumrulara rastlanan benzersiz bir özellik, yavruların beslenmesi için "güvercin sütü" adı verilen bir salgının salgılanmasıdır.

Yavrular yumurtadan çıktıktan sonra yaklaşık bir hafta süre ile bu salgı ile beslenirler. Daha sonra ana ve babalarının kursaklarında öğüttükleri yarı sindirilmiş besinle beslenmeye geçerler. Yavru kuş gagasını ebeveynlerinin ağzının içine sokar ve ebeveynlerinin kusmasını sağlayarak bu salgıyı alır. Hipofiz bezinin salgıladığı prolaktin hormonu, bu salgı mekanizmasını harekete geçirmektedir. Kursak çeperinden salgılanan bu besleyici maddenin bileşimi memelilerdeki süte oldukça yakındır. Halk

arasında “kuş sütü” olarak bilinen bu salgı, güvercinlerde sadece kuluçka dönemi sonuna doğru yaklaşık bir hafta süre ile salgılanmaktadır.

Gaga

Birçok kuşta ve güvercinlerde üst gaga dibinde yumuşak ve genellikle sarı renkte bir deri vardır. Ceroma adı verilen bu kısım sinirlerle donatıldığından dokunmada önemli görevler üstlenmiştir.

İskelet

Kuşların genel yapısı yürüme ve uçma hareketlerini rahatça yapmaya uygun bir şekilde oluşmuştur. Kuşların iskeleti incelendiğinde kemiklerin ince, içlerinin boş ve birçok yerinde belirli delikler olduğu görülür. Akciğerlerden itibaren çeşitli yerlerde bulunan hava keseleri ile bağlantılıdır. Bu durum kuşların uçmalarını kolaylaştırmaktadır.

Kafatası

Eklemlili ve oynak olan gaga, kafatası alt çene ile bağlantı halindedir.

Boyun

Boyunda yer alan omur sayısı genellikle 14–15 arasındadır.

Göğüs

Kuşlarda göğüste yer alan omur sayısı 3–10 arasında değişir. Güvercinlerde bu sayı 3 tanedir. Göğüs omurlarından sonra gelen sırt ve bel omurları, leğen kemiği ile kaynaşmıştır. Kuşlarda ön üyeler kanat şeklini almıştır. Kanatlar kuvvetli kaslarla göğüs kemiğine bağlanmıştır.

Görme

Göz kapakları çok hareketlidir. Göz kapaklarından ayrı olarak gözü örtebilen hareketli ve saydam bir zar (nicitans) bulunur. Bir güvercinin 20 renk tonunu birbirinden ayırt edebildiği saptanmıştır. İnsandan bu rakam 160 renk tonudur.

Bacak

Ayaklar, sırt omurlarıyla birleşmiş ve bütünleşmiş leğen kemiğine bağlıdır. Bilek ve ayak kemikleri kaynaşarak boru şeklinde parmaklara eklenmiştir. Beşinci parmak kaybolmuştur. Güvercinlerde parmak sayısı 4'tür.

Beyin ve Omurilik

Güvercinlerde kafatası ile beyin arasında bulunan ferromanyetik bazı tanecikler, yerin manyetik alanına karşı duyarlı birimler haline gelmişlerdir. Güvercinler bu sistem sayesinde yerin manyetik alanındaki değişimleri hissedebilmektedirler. Bu sistem güvercinlerin çok uzaklardan **yönlerini kolaylıkla bulabilmelerine** yardımcı olmaktadır.

Kalp, akciğerler ve Solunum Sistemleri

Kuşların kalpleri dört gözlüdür. Kalp atışları memelilerden daha hızlıdır. Hava keseleri kuşun gövde, kanat ve ayaklarını hareket ettirmesi sonucu sıkışır ve açılırlar. Bu sayede ciğerlere hava gönderimi sağlanır. Uçurulmayan güvercin ve evcil kümes hayvanlarında rastladığımız durduğu yerde kanat çırpma hareketinin nedeni solunumu devam ettirme eyleminden kaynaklanmaktadır.

Bir güvercinde kalbin vücut ağırlığına oranı % 14, Vücut sıcaklığı 43 °C derecedir. Dakikadaki kalp atış sayısı 220, solunum sayısı 450'dir. Dakikadaki kanat çırpma sayısı 8, yatay uçuşta hızı saatte 80 km.dir.

Böbrekler ve Boşaltım Sistemi

Tohumla beslenen güvercin gibi kuşlarda su içme ihtiyacı diğer kuşlara oranla daha fazladır. Kuşlarda böbrekler, sadece azotlu atıkların atılmasına değil vücuttaki su ve tuz miktarına göre glikozun düzenlenmesinde de görev alır.

Kursak ve Özofagus

Güvercinlerin de dâhil olduğu tanelerle beslenen bazı kuşlarda ve yırtıcılarda yemek borusu genişleyerek kursak denilen bir yapı ortaya çıkartmıştır. Kursağın esas görevi alınan besinleri ilk aşamada depolayarak mideye yavaş yavaş geçmelerini sağlamaktır.

Bunun yanı sıra kursağın diğer bir önemli görevi de özellikle tohum ve tane yiyen güvercin gibi kuşlarda besinlerin yumuşatılıp hazırlandıktan sonra yavrulara kusularak verilmesini sağlamaktır. Çünkü yavrular gagaları gelişene kadar yaklaşık 1 ay süre ile kendi başlarına yem yiyemezler.

Güvercinlerde yavrular gagalarını anne ya da babalarının yutaklarına sokarak kusmalarını sağlarlar böylelikle depo edilmiş besine ulaşırlar. Tane ve tohum ile beslenen güvercin gibi kuşlarda, tanelerin öğütülmesini sağlamak amacı ile kursakta bir miktar taş bulundurulur.

Kuş, uygun büyüklükteki taşları bu amaçla yutar, salgı sadece Columbidae (güvercingiller) ailesine özgüdür ve diğer kuş türlerinde bulunmaz. Kursak sütü olarak adlandırılan bu salgı halk arasında "kuşsütü" olarak bilinmektedir. Kuluçka döneminin sonuna doğru sadece bir hafta süre ile salgılanan bu sıvının besleyici değeri çok yüksektir. Yeni yavrular kursaktaki yarı sindirilmiş besinlerle beslenmeye hazır olana kadar ilk günlerinde bu salgı ile beslenirler.

Ön Mide ve Kaslı Mide (Taşlık)

Bütün kuşlarda yemek borusu alt kısımda genişler ve oval bir şekil alarak mideyi oluşturur. Mide kuşlarda genel olarak iki bölümden meydana gelmektedir. Bunları ön mide ve Kaslı mide (taşlık) olarak adlandırabiliriz. Ön mideye birçok salgı bezi bağlıdır.

Ön mideden sonra güçlü kaslardan oluşan ve iç kısmı sertleşmiş, boynuzumsu bir madde ile kaplı taşlık da denilen kaslı mide gelir. Kaslı mide alınan besinlere göre değişiklik gösterir. Yırtıcı kuşlarda bu mide zayıf kaslıdır. Tane yiyen kuşlarda ise sert kaslı ve içi karşılıklı sert iki plakadan oluşur. Kursak ve ön mideden geçerken yumuşayan besinler burada mide hareketleriyle parçalanır ve öğütülürler.

İnce Bağırsak

Kimyasal sindirimin büyük bir kısmı ve besinlerin emilmesi burada olur. İnce bağırsak tane yiyen güvercin gibi kuşlarda diğer kuşlara göre oransal olarak daha uzundur.

Kloak

Kalınbağırsağın dışa açıldığı, dışkının ve idrarın belli bir süre tutulduğu kısımdır. Sindirilmiş besinlerdeki su burada tekrar vücut içine geri emilir. Atık maddeler ise anüs yolu ile dışarı atılır.

Kloak'ın bir diğer işlevi de eşeyssel üretimin akıtıldığı yerdir. Kuşun cinsiyetine göre sperm ya da yumurta kanalı burada bulunur.

Üreme Organları

Erkeklerde

Kuşların çoğunda güvercinlerde de olduğu gibi çiftleşme organı (penis)yoktur.

Dişilerde

Üreme organı yumurtalık ve yumurta kanalından ibarettir. Yumurta kanalı, kloak'ın orta kısmına açılır.

Çiftleşme

Güvercinlerde çiftleşme erkek kuşun öterek dişiye kur yapması ile başlar. Dişi çiftleşmeye hazırsa, ön çiftleşme diyebileceğimiz öpüşme evresi başlar. Burada kuşlar birbirlerinin gagasının içine gagalarını sokarak, aynı yavru beslerken yaptıkları kusma hareketini yaparlar. Öpüşmeden sonra genellikle dişi kuş çömelir gibi bir hareket yapar ve erkek kuş onun üzerine çıkarak anüsler birleştirilerek kloaklar karşı karşıya getirilir.

Dişi kuşun erkek kuş üzerine çıkma durumu da olabilir. Bu aşamada erkek spermlerini dişinin kloak'ı içine bırakır. Spermler buradan ovidukt adı verilen dişi yumurta kanalına girerek yumurta sarısı üzerindeki çekirdeği dölemek üzere 72 saat sürecek bir yolculuğa başlarlar. Çiftleşmeden 72 saat sonra spermler, çekirdeği dölleyebilecek yere ulaşırlar ve burada dölleme yeteneklerini kaybetmeksizin 3 hafta kadar bekleyebilirler. Çekirdek döllandikten sonra yumurta sarısı ile birlikte yumurta kanalına girer ve yumurtlama süreci başlar.

Yumurta Oluşumu ve Yumurtanın Döllemesi

Çiftleşmeden yaklaşık 72 saat sonra, spermler 3 hafta kadar dölleme yeteneklerini yitirmeksizin yumurta kanalında kalabilirler. Embriyo başlangıçta sadece yumurta sarısı ile beslenir.

Yuva, Yumurtalar ve Kuluçka

Kuşlarda üreme yumurtlama yoluyla olur. Bütün kuşlar hazırladıkları bir yuvaya veya uygun bir yere yumurtlarlar daha sonra bir süre kuluçkada yatar ve yavruların yumurtadan çıkmasını sağlarlar.

Güvercinlerde yavrular yumurtadan çıktıktan sonra ana ve baba kuş tarafından ortaklaşa beslenirler. Gagaları sertleşip kendi başlarına yem yiyebilecek hale gelene kadar bu şekilde devam eder. Bu süre yaklaşık bir aydır. Yumurtadan çıkışta tüysüz olan yavrular bir ay içinde hem yem yiyebilecek hem de uçabilecek hale gelirler.

Güvercinlerin de dâhil olduğu bazı türlerde ise erkeklerde yuva materyali taşıyarak hatta yuva yapımına katılarak dişiye destek olurlar. Kuşlar ilkbaharda çiftleşerek yuvalanırlar ve yumurtlarlar. Bazı kuşlarda senede 3-4 kez kuluçka olayı görülür. Güvercinlerde üreme sezonu genel olarak şubat ve ağustos ayları arasındadır. Bu süre içinde ortalama 4 kez yumurtlar ve kuluçkaya yatarlar. Her bir seferde iki yumurta bırakılır. Kuluçka süresi yaklaşık 15-20 gün arasındadır. Kuluçkaya hem erkek hem dişi güvercin birlikte nöbetleşe yatarlar. Gündüzleri genellikle erkek, geceleri ise daha çok dişi güvercin kuluçkada yatar.

Beslenme

Güvercinlerin en dikkat çekici taraflarından bir diğeri yuvalarına bağlılıkları ile boğazlarına olan düşkünlükleridir. Kuşlarda gaga besinleri tutmaya, koparmaya ve parçalamaya yarar. Ağız kısmında aldığı besinleri öğütmeye, ufalamaya yarayan diş gibi bir organ yoktur. Taneyle beslenenler taneleri olduğu gibi veya gagalarıyla kırarak yutarlar.

Tüy Değişimi

Genellikle, kuşlar bütün tüylerini senede bir defa, bazıları iki defa değiştirirler, tamamen çıplak kalmaz ve uçuş yeteneklerini kaybetmezler. Örneğin güvercinler bu şekilde tüy değiştirir.

Güvercinlerde Yön Bulma

Koku alma duyuları geçici olarak köreltilen güvercinlerin tanımadıkları bir bölgeden geri dönemedikleri ancak, bölgeyi önceden tanıyorlarsa geri dönebildikleri gözlenmiştir. Güvercinler bu uzun yolculukları esnasında süper yakıt olarak iç yağın kullanmaktadırlar.

DIYARBAKIR'DA GÜVERCİN YETİŞTİRİCİLİĞİ:

Diyarbakır'da kale içinde bulunan eski yapıların dış kapı tokmaklarının bir kısmı güvercini simgeler şeklinde yapılmıştır. "şakşak" adı verilen bu tür kapı tokmaklarının 8 ayrı çeşidi tespit edilmiştir. Eski Diyarbakır şehrini bütünüyle çevreleyen ünlü Diyarbakır surları üzerinde yer yer güvercin kabartmalarına rastlanmaktadır.

Diyarbakır'da çok çeşitli güvercin ırkları yetiştirilmektedir. Diyarbakır güvercinleri bir form güvercinidir. Uçuş için yetiştirilmezler. Uçurulduklarında daireler çizerek toplu halde kısa süre ile uçuş konarlar. Bu güvercinlerde asıl aranan nitelikler, kuşun renk ve fiziksel özelliklerinin istenilen şekilde olmasıdır. Diyarbakır'da kuşların iki aylık olanına "Yavru", iki aydan bir seneye kadar olanına "Kızma", senesini ikmal edene "Eke" kuş denir.

MARDİN'DE GÜVERCİN YETİŞTİRİCİLİĞİ:

Mardin'de güvercin yetiştiriciliği yüzyıllardan beri yapılmaktadır. Özellikle taklacı tip güvercin yetiştiriciliği yapılır. Usta güvercin yetiştiricileri arasında taklacı güvercinler, performans güvercini olarak bilinir. Diğer güvercin ırklarından en belirgin farkları, daha iri olmalarıdır.

Dış görünüş olarak, saf Mardin taklacı güvercinlerinde tepe ve güle rastlanmaz. Ancak zamanla başka ırklarla karıştığı için şimdilerde tepeli ve güllü olanları da görülür. Mardin taklacıları siyah, beyaz, mavi ve dumanlı renklerde bulunurlar. Ayrıca taklacı Mardin güvercininin göğüs kafesi de diğer güvercin türlerinden farklı yapıda ve daha gösterişlidir.

Mardin'de yetiştirilen güvercin ırklarından bazıları Abyaz, Ahmar, Asfar, Bedilceni gibi ırklarda yetiştirilmektedir.

ŞANLIURFA'DA GÜVERCİN YETİŞTİRİCİLİĞİ:

Anadolu'da birçok yörede güvercin besleyip uçurulmasına rağmen Şanlıurfa kadar yaygın bir yer yoktur. Kuşçuluk Şanlıurfa'da özel zevklerden biridir. Özellikle de esnafın özel zevklerinden biridir. Kuşçular kuşların bakımına büyük özen gösterirler. Onları boncuk ve takılarla süslerler. Ayaklarına takım denilen kemikten veya kehribardan yapılmış takılar takarlar.

KONYA'DA GÜVERCİN YETİŞTİRİCİLİĞİ:

Konya'da güvercinliğin oldukça eski bir geçmişi vardır. Ayrıca Konya'ya özgü bir güvercin türü olan Selçuklu güvercinlerini de Selçukluların Orta Asya'dan getirdikleri kanısındadır.

Güvercinin değeri görünüş güzelliğinden, damarlı ve yiğit oluşundan, oyun yeteneğinden gelir. Selçuklu türünde görünüş güzelliği, Mardinli ve taklambaç türlerinde ise görünüş güzelliği yanında oyun yeteneği de aranır. Konya'da güvercinler, sert buğday, küçük mısır, **burçak**, fiğ ve arpa ile beslenir. **Kışın çoğunlukla burçak verilir.**

AFYON'DA GÜVERCİN YETİŞTİRİCİLİĞİ:

Ağırlıkla bütün Türkiye'de olduğu gibi Afyon'da da taklacı ırkı daha yaygındır. Taklacı ırkın renk formlarından birisi olan ve mermeri olarak adlandırılan güvercinin ilk çıkış yeri Sandıklı ilçesidir. Anadolu'nun her tarafına buradan dağılıp çoğalmıştır.

DENİZLİDE GÜVERCİN YETİŞTİRİCİLİĞİ:

Şehrin girişinde bulunan ve 1254 yılında yapılmış olan "Akhan Kervansarayı"nın giriş kapısındaki güvercin figürü Anadolu Selçuklularının Denizlide güvercin kültürüne verdiği önemi bir anlamda göstermektedir. Denizlide halen 1- Azman(Denizli Bangosu) 2- Dolapçı 3-Tokur 4-Katal ırkı güvercinler yetiştirilmektedir.

KAYSERİDE GÜVERCİN YETİŞTİRİCİLİĞİ:

Kayseri güvercin yetiştiriciliği açısından en çok kuş beslenen Anadolu illerinin başında yer alır. Kayseri'de beslenen güvercin ırklarının neredeyse tamamı taklacıdır. Kayseri'de "takla atma" işine "sarmak" denilir ve "sabuni" diye bilinen renge Kayseri'de verilen isim "saraylı" dır. Takla dışında kalan güvercinlerin hepsi "yabani" olarak bilinir.

MANİSA'DA GÜVERCİN YETİŞTİRİCİLİĞİ:

Manisa güvercin yetiştiriciliğinde ülkemizin önde gelen kentleri arasındadır. Üç kıtaya yayılmış Osmanlı topraklarındaki farklı ırktaki güvercinler, Manisa Sarayında toplanmış ve burada geniş bir güvercin koleksiyonu oluşturulmuştur.

Melezleşme çalışmaları sonucu üretilen Hünkârî ırkı, kanaryadan küçük gagaları ve her renkteki ebruli desenleriyle eşsiz güzellikte bir güvercin cinsidir. Günümüzde Hünkârî dışında Manisa'da yaygın olarak yetiştirilen güvercin ırkları; Kelebek veya Saya olarak adlandırılan renk, uçuş ve oyun özelliği olan paçalı cins ile Dönek veya Selanik diye adlandırılan tekerlek gibi dönerek yere yaklaşan cinslerdir. Dönekler genellikle akbaş-akkuyruk siyah, mavi, kırmızı renkte olurlar.

"ANKARA GÜVERCİNİ"

"Ankara Güvercin"leri vücudu, kafası ve kanatları itibariyle ülkemizde beslenen en küçük evcil güvercin türüdür. Süt beyaz ve beyaza yakın renklerin çoğunlukta olduğu "Ankara Güvercin"lerinin renkleri hafif kirlidir, birçok renk çeşidi kirliliğe ancak canlı renkler olarak görünebilir ancak kahverengi ve gümüş olanlarına rastlanmaz.

Mavisi koyu tonlarda ve sislidir. Araplarında renk açıktır, çoğu zaman koyu tonlarda değildir. Arap rengindeki "Ankara Güvercin"inin kanatlarında yer alan şerit, siyah tüylerin üzerindeki renge rağmen belirgin olarak görünebilir. Bunun nedeni damarlarının aslında arap olmaması, bu siyahlığın koyu maviden gelmesidir.

Kırmızı, portakal, şeker ve limonların üzeri her zaman gri, küle benzeyen bir ton ile örtülüdür. Bu renkleri taşıyan kuşların iyisinde kanat uçları ve kuyruklar saf beyaz olmamalı, gri tonlarda bir beyaz olmalıdır. Bu damarlarının gerçek Ankara kuşlarından geldiğinin göstergesidir.

Boz rengi Ankara ilimize ait bir renktir ve mavinin bir tonudur. Ancak, çoğu güvercin besleyen boz rengini sabunlu kirliliği olarak bilirler. Kahverengi de aynı şekildedir, açık kahverenginin aslında bildiğimiz kahverengi ile alakası yoktur, güvercinlerde kahverengi mavilikten gelmektedir. Ankara kahverengilerinde tüylerdeki ve kanatlarındaki renk güneş ışığı altında biraz kayba uğrar.

“Ankara Güvercini”nin tanımı şöyle yapılmaktadır:

1-İyi kuş bir kere kesinlikle tek uçar. Taklacı ırkı için yavru dönemi hariç yetişkinlik döneminde filo uçuşları kuşun özelliklerini bozar.

2- Uçuş süresi 1 saatin altında olmayacağı gibi 3 saatin üstünde de olmamalıdır. Çünkü çok uzun süren uçuşlarda kuş yorulacağı için sarış kalitesini düşüreceği ve standart sarış çıkaramayacağı düşünülür.

3- Kuşun dam üzerinde dairesel hatlar çizerek sürekli aynı rotada uçması asla istenilen bir özellik değildir. Zaman zaman gözden kaybolmalı ve birden bir yerden çıkıp aniden belirmeli. Yani nispeten geniş bir alanı kapsayan uçuş güzergâhına sahip olmalı.

4- Dama gelirken hedefe kitlenmiş bir şahin uçuşu gibi yüksek irtifadan kanatlarını kapatıp kümesin üzerine gelene kadar hiç kanat açmadan dama sorti yapmalıdır.

5- Dama geldiğinde tam konu derken dama bir karış kala taban tokadı diye tabir edilen bir takla ile yeniden sararak yükselmelidir.

6- Fişikleme en az bir elektrik direği boyu olmak kaydıyla mümkün olduğunca uzun olmalı ve kuş her takla arasında birkaç metre ara mesafe kat ederek yükselmelidir.

7- Fişikleme de burgulu yani kuşun dört bir tarafa dönerek çıkışı arzu edilen bir sarış şeklidir. Fişikleme yatay bir vaziyette değil 90 derecelik dikey bir vaziyette olmalıdır.

8- Fişikleme hareketini taklasız geçiştiren, kendi damından başka bir yere inen, yavru kuşların yaptığı gibi kuyruğa basan (takla atmaya başlamadan önce yavruların yaptığı hareket), kanat vuran ve inerken sarmadan inen kuşlar kesinlikle sevilmazler.

“Ankara’nın Ünlü Beş Beyaz”ı olarak bilinen Ankara Keçisi, Ankara Tavşanı, Ankara Kedisi ve Ankara Arısının yanında, daha az bilinmekle birlikte dünya genelinde güvercin yetiştiricilerinin yakından bildiği bir diğer özgün türü de **“Ankara Güvercinleri”**dir.

Takla Güvercinleri ile birlikte Ankara ünlülerini **“Beş Beyaz”** olarak tanımlamak daha doğrudur. (Çünkü arının balı da tiftik ve Angora yünü gibi bembeyazdır.) (Süt)beyaz ve beyaza yakın renklerin çoğunlukta olduğu **“Ankara Güvercin”lerinin**, diğer takla türlerine göre en önemli özelliği, yukarıda ifade edildiği üzere **“Performansı”**dır.

Performanstan kasıt uçuş süresi, konmak amacıyla yere yaklaşma sıklığı, her yaklaşma sonrası, ayakları tam yere değecekken konamadan yeniden tırmanışa geçme (fişkırma)sayısı, fişkırmanın dikliği, fişkırma sürecinde atılan taklaların çokluğu ve kalitesidir. Zira öteki takla ırklarının aksine **“Ankara Güvercin”lerinin** taklaları arasında çok az bir zaman dilimi vardır ve çok daha sıkı takla atarlar. Her takladan sonra hafif (çoğu zaman dikkatli çekmeyecek kadar)bir yükseklik kaybedip tekrar tırmanışa çıkarlar(fişkırma). Tırmanışı öteki ırklara göre biraz daha kısa fakat daha fazla kombinasyonla (her takla atıp tırmanışa bir kombinasyon dersek)doludur.

Damarı sert olanlar, yani safkan **“Ankara Güvercini”** olanlar delicesine takla atar ve kısa bir süre uçurulmayınca tutulur(takladan uçmamak). Hayatlarını idame ettirmek açısından sıkıntılı bir dönem olan **“tutulma”** durumunda bırakın ayaklarının yerden kesilmesini, adeta yürürken bile takla atarlar.

Nihal Yüksel SARIÖZ tarafından 2010 yılında yapılan bir araştırmada incelenen güvercinlerde bir yaşına kadar büyümenin tamamlandığı, teleklerin yaş ile birlikte uzamaya devam ettiği, erkeklerin genel olarak canlı ağırlık ve vücut ölçüleri bakımından daha yüksek değerler gösterdiği tespit

edilmiştir. “**Ankara Güvercin**”lerinde canlı ağırlık ve vücut ölçüleri ile ilgili değerler genel olarak diğer güvercin genotiplerine benzer veya biraz yüksek bulunmuştur.

Oyunlarının sertliği ve klasik fiziği ile “**Ankara Güvercini**” en favori olan taklacı türüdür. “**Ankara Güvercin**” yetiştiricileri Türkiye’de belki de kendi ırklarına sahip çıkmış tek yöresel yetiştiricilerdir.

Şeref Erdoğan “Ankara’nın Tarihi Semt İsimleri ve Öyküleri” adlı kitabında “**Ankara Güvercin**”lerini şöyle betimlemektedir;

...Köşkün önünden beş ayak merdivenle havuza inilir. Akşamın bu saatlerinde bir güvercin sürüsü kanat çırparak havuza indiler. Özel yapılmış taştan taşlarından sularını içtiler, tekrar uçup gittiler. Geri kalan üç beyaz güvercin pembeler dünya güzeli bir kızın omuzlarına kollarına kondular, onları tek tek aldı göğsüne bastı, sevdi ve salıverdi.

Üç güvercin güzel kıza bütün marifetlerini sergiler gibi, kimi ön takla attı, kim ters takla attı, üçüncüsü pike yaptı ve üçü de gökyüzüne ağdı gitti...

GÜVERCİN SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI

Hastalıklarla mücadele etmektense, hastalık çıkmadan önce hastalığın çıkışını sağlayan veya kolaylaştıran sebepleri bulup ortadan kaldırmak daha anlamlı olacaktır. Sağlıklı güvercin yetiştiriciliğindeki en önemli adımlardan birisi zamanında ve bilinçli aşılama. Güvercinlerde tüy değiştirme ve yavru bakımı gibi dönemlerde bazı koruyucu önlemlerin alınması hastalık riskini azaltır.

Bazı hastalık etmenleri güvercinlerde önemli bir zarara yol açmasa da, hastalığı diğer hayvanlara ve insanlara taşıyarak, bazı zararlara yol açabilirler.

Güvercinlerde sıkça görülen bazı viral hastalıklar şunlardır:

Adenovirüs (Genç Kuş Hastalığı), Avian encephalomyelitis(AE), Batı Nil Virüsü, Circovirus, Kuş Gribi(Avian influenza), Paramyxovirosis, Paratifo(Sallabaş), Çiçek (Pigeon Pox)

BAZI TEMEL BAKIM VE BESLENME KURALLARI

Bahçe, dam ve teras gibi açık ortamlarda kurulan kümeslerin tabanını yerden kesmek ve bir miktar yüksekte inşa etmek, kümes tabanının kuru kalması ve mikropların üremesini engelleyici işlev görür. (Zamanında “koğa” adı verilen güvercin gübreleri önemli bir ihraç maddesi idi. Osmanlı arşiv belgeleri, yurt dışına ihraç edilen güvercin gübresinden önemli miktarda gelir sağlandığını ortaya koymaktadır.)

Işık

Barınağın ön cephesi güney veya güneydoğu olmasının en önemli faydası, gece boyunca soğumuş olan kümesin kısa zamanda ısınmasıdır. Barınağın güneşi en fazla alacak şekilde planlanmasının başka bir önemi de, özellikle yavru için. Büyüme hormonunun salgılanabilmesi için esansiyel olan D vitamini organizma tarafından ancak güneş ışığı altında sentezlenebilir. Böylece büyüme ideal hızda olur. Ayrıca güneş gören ortamlarda, havadaki nispi nem ve zemindeki ıslaklık kısa sürede normal seviyeye iner, ortamdaki mikropların üremesini engelleyici etki yapar.

Sıcaklık

En basit cevabı, insanın rahat ettiği iklim şartlarında güvercinler de rahat eder.

Nem

Nem oranının normalden az olması, tozlanmayı artırır ve güvercinlerde bir takım solunum yolu başta olmak üzere, bazı rahatsızlıkların çıkmasına neden olur. Güvercin barınaklarında havalandırma sağlarken, barınak içinde hava ceryanı meydana getirmemek gerekir.

Barınak hijyeni

Sağlıklı bir ortam sağlamak için barınak temizliği ve dezenfeksiyonu birlikte ve sık sık yapılmalıdır.

Yavru bakımı

Güvercinlerde kuluçka süresi ortalama 17 gündür. Bu sürenin sonunda yumurtadan çıkan güvercin yavrularının ilk hafta gözleri kapalıdır. Vücutlarında telekli tüy yerine, hav tüyü olarak adlandırılan tüyler bulunur. Yavrular yumurtadan çıktıklarında kendi başlarına beslenemezler.

Yumurtadan çıkmış yavru ilk hafta, ana ve babanın kursağında salgılanan, yörelere göre değişik adlarla anılsa da, genellikle Anadolu'da maya olarak adlandırılan bir besin ile beslenirler. Bu besine bilimsel literatürde "kursak sütü" ya da "güvercin sütü" adı verilir. Daha sonra yavrulara, yavaş yavaş ana ve babanın kursağında ıslatılmış dane yem vermeye başlanır.

Yavrular iki haftalık olunca, yavruların önlerine yiyebilecekleri incelik ve kalitede yem bırakılmalıdır. Yem yemeye başlayan yavruların önünde, yemi ile birlikte mutlaka yeterli miktarda su da bulunmalıdır.

Besleme

Hazır alınmasında veya en azından yemler bilgisi, besin maddeleri, rasyon yapım tekniği gibi lisans derslerini almış yetkili birine yemin hazırlanmasında veya danışılmasında büyük fayda vardır. Çünkü yem rasyonlarında ideal karışımın hazırlanması ve enerji değeri, ham protein, ham selüloz, ham kül, mineral maddeler gibi hayati öneme sahip kriterlerin tutturulması, yavruların ideal bir büyüme sağlanması, yetişkin kuşların ise sağlıklı olarak hayatını devam ettirmesi bakımından önemlidir. Mermer tozunun az katılması durumunda, genç hayvanların kemik gelişimi geri kalacağı gibi, yumurtlama dışı kuşların ise yumurta verimlerinin düşmesine neden olur. Çünkü yumurta kabuğunun ana maddesi kalsiyumdur.

Etçi güvercin yetiştiriciliği

Türkiye'de alışılmış bir uygulama olmasa da, zamanında Osmanlı padişahlarının menüsünde saygın bir yeri olan güvercinlerin, gelecekte Türkiye'de yine bir gıda maddesi olabilecekleri düşünülmelidir.

Gelecekte, stratejik bir gıda maddesi konumuna gelebilir. Çünkü güvercin kuş türleri içinde en hızlı büyüyen türdür. Güvercinin kuluçka süresi oldukça kısa olup, ortalama 17 gündür.

Bir çift güvercinde bir yılda 10-14 yavru büyütülebilmektedir. Yavru güvercinler 26-30 günlük yaşta 500 gr canlı ağırlığa ulaşmakta ve pazarlanmaktadır. "Homer" ırkı Türkiye'de posta veya yarış güvercini olarak tanınan bir güvercin ırkıdır. Hızlı büyüme, yüksek yemden yararlanma kapasitesi ve ağır yapılı vücutları ile en popüler etçi güvercin ırklarındandır.

Hasta ve yaralı bakımı

Hareket kabiliyetinin kısıtlı olması dikkate alınarak, hasta veya yaralı kuşun yiyecek ve suya çok kolaylıkla uzanabilecek bir pozisyonda olmasına dikkat edilmelidir.

GÜVERCİNLERDEN YARARLANMA YOLLARI

a- Güvercinler günümüzde en yaygın şekilde hobi amacı ile yetiştirilmektedir. Güvercin yetiştiren kişilerin sakin yaradılışlı, insan sevgisi dolu ve barışsever insanlar oldukları gözlemlenmektedir.

b- Fransa Ordusu II. Dünya Savaşı sırasında 30.000 adet posta güvercinine sahip olduğu halde günümüzde bu sayı 300 adete düşmüştür. Halen posta güvercinlerin göğüslerinde özel bir koşuma sarılarak yollanan kan tüpleriyle hastanede basit, etkili ve ekonomik bir şekilde kan testleri yapılabilmektedir.

c- Güvercin gübresi; koyun, keçi, bıldırcın, yarasa gübresi diğer hayvan gübreleri ile kentsel katı atıklar ve mantar kompostu içinde en fazla kuru madde ve organik maddeye sahip gübre çeşididir. Güvercin gübresi oldukça kuvvetlidir. Hatta 500 kilogram güvercin gübresinin 10,500 kilogram çiftlik gübresine eşit olduğu belirtilmiştir. (Güvercin gübresi Osmanlılar zamanında ihraç edilen bir maddeydi. Kapadokya yöresinde "güvercinlik", Kayseri'de "burç" ve Diyarbakır'da "boranhane" olarak adlandırılan yapılar günümüzde de halen görülebilmektedir.)

d- Güvercin dışkısı ayakkabı yapımından kullanılan derilerin işlenmesinde de kullanılmaktadır.(Özdemir 2005)

e- Güvercin eti, tavuk etine alternatif olmasa da, gelecekte iyi bir hayvansal protein kaynağı olabilecek potansiyele sahiptir. ABD'de güvercin çiftliklerinde 35.000 çiftin üzerinde damızlık kuş bulunduğu bildirilmektedir.

TÜRK KÜLTÜRÜ TARİHİNDE GÜVERCİN

Dalaman Yöresindeki halk inanışına göre güvercinler kutsaldır. Bir güvercin avcılar tarafından vurulduğu zaman, pervane gibi havada döner ve boynunu kibleye dönerek, düşer. Gözlerinden yaş akar. Güvercin vuranları tüfek teper, tüfeği parçalanır, ağzı burnu kan içinde kalır. Çünkü Hz. Muhammed zamanında güvercinin ayağına mektup bağlanmış ve o peygamber için postacılık yapmıştır.

Yine aynı yörede başka bir efsaneye göre peygamberimizi düşmanları sıkıştırır. Peygamberimizin üstünden güvercin ve keklıklar uçmaktadır, onlardan yardım ister. Keklik peygambere ihanet eder ve "Yat da bak, saklanma" der. Güvercin ise "Karşıdaki karakavağın içine saklan" diyerek onu korur. Bunun üzerine peygamber güvercinine "Alayınız çok olsun" diye dua, ama keklığe de beddua eder. Bu yüzden keklık 30-32 yumurta yumurtladığı halde, yavrularının ancak 2-3 tanesi hayatta kalır, güvercin ise 2 yumurta yapar ancak yavrularının ikisi de hayatta kalır.

İstanbul halkı güvercinler mescitlere ve evlere yuva yaptıkları için, güvercin etini yememektedirler. Ayrıca birçok mani ve halk türküsünde güvercin adı geçmektedir.

Osmanlı Saraylarında Güvercin

Osmanlı padişahları içinde güvercin merakı en üst seviyede olan son padişah Sultan Vahdettin olmuştur ve onu Sultan Reşat takip etmektedir. Sultan Vahdettin'in zamanının birçoğunu, saray bahçesindeki güvercinlikte geçirdiği bilinmektedir. 1864 yılında inşa edilen Beylerbeyi Sarayının bahçesinde aslan kafesi, güvercinlik ve kuşluk bulunmaktadır. Sultan Reşat'ın (V. Mehmet) emriyle mimar Vedat Tek tarafından, Dolmabahçe Sarayında muayede salonunun önündeki bahçeye kuşluklar, bir kuş köşkü ve kuş hastanesi inşa edilmiştir. Sultan Reşat buraya Avrupa'dan getirttiği

Güvercinleri yerleştirek yetiştirmiş ve yerli ırklarla melezlemeler yapılmasını sağlamıştır. 1880'li yıllarda Yıldız Sarayında yaşayan Sultan II. Abdülhamit, hayvanlara ve özellikle kuşlara özel ilgisi olan bir padişahdır. Yıldız Sarayının selamlık bahçesinde güvercinler, tavus kuşları, sülünler ve Papağanlar için kuşluklar inşa ettirmiştir.

II. Abdülhamit'in 1909 yılında tahtan indirilip, Selanik'e sürgüne gönderilmesinden sonra sarayı ziyaret eden Halit Ziya Uşaklıgil, sarayda çeşitli ırklarda köpekler ve çok sayıda güvercin gördüğünden bahsetmiştir.

Osmanlı Saray Mutfağında Güvercin

Türk Çini sanatının güzel örnekleri sayılan Selçuklu ve Artuklu çinilerinde çift veya tek başlı kartal armalı olanları olduğu gibi; tavus, güvercin, ördek, deniz kuşu figürleri de vardır.

Selçuklular ve devamında Osmanlılar devrinde ava çıkmak ve av eti yemek, sultan ve padişahlar arasında her zaman gözde bir hobi olmuştur. Celalüddin Hızır Paşa'nın "Mintahab-ı Şifa" adlı tıp ile ilgili eserinde, av etleri şifa olarak yer almaktadır. Güvercin başta olmak üzere kaz, ördek, serçe, keklik, bıldırcın, şifalı av hayvanları arasında sayılmaktadır.

Evliya Çelebi'ye göre, Edirne Şifahanesinde sinir hastalarına şifa bulmaları için av kuşlarının eti yedirilmektedir. Şehzade Beyazıt ve Cihangir'in 1539 yılından gerçekleştirilen sünnet düğününde keklik, tavus kuşu ve ördek kebaplarının yanında, 900 adet kaz ve 200 adet güvercin pişirildiği bildirilmektedir.

İngiliz diplomat Covell'in onuruna Edirne'deki şölende zengin yemek çeşitleri içinde güvercin eti ikramında da bulunulmuştur. 1853 yılında İstanbul'u ziyaret eden ve 21 gün kalan Fransız veliâht prensi Napolyon'un kaldığı sürece hazırlanan yemeklere ait malzemelere göz atıldığında, güvercinin bulunduğu görülmektedir.

Sultan I. Abdülhamit'in şehzadeleri için düzenlenen Bed'i Besmele töreni için alınan malzemelerin listesi Osmanlı arşivlerinde kayıtlıdır. Bu listeye göre tören için 34 kalem yemek malzemesi satın alınmıştır. Tanesi 25 kuruştan 200 adet güvercin satın alınmış ve toplam 5.000 kuruş ödeme yapılmıştır. Güvercin, 34 kalem malzeme içinde, en çok ödeme yapılan 10. malzeme özelliğini taşımaktadır.

TÜRK FOLKLORÜNDE GÜVERCİN

Alevi-Bektaşî Geleneğinde Güvercin

Türklerin akın akın geldiği 12. ve 13. yüzyıllarda Anadolu'da savaş ve kaos ortamı vardır. Böyle bir ortamda Hacı Bektaş Veli'nin Horasan'dan güvercin donunda Anadolu'ya girmesinin sembolik önemli büyüktür. Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin Sulucakarahöyük'e güvercin donunda gelmesi, Abdal Musa tarafından aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

"Güvercin donuyla Urûm'a uçan
İmamlar evninün kapusun açan
Cümle evliyalardan üstünden geçen
Var mıdır hiçbir er Ali'den gayri?"

Bir başka şiirde aynı konu şöyle işlenmiştir:

“Ali oldum âdem oldum bahâne

Güvercin donunda geldim cih’ane”

Hünkâr Hacı Bektaş bir güvercin donunda Sulucakaraöyük’e gelince, bir taşın üstüne konmuş ve ayakları bu taşta gömülmüştür. Hacı Bektaş bir gün dolaşırken, kerpiç yapmak için ayakları ile çamur yoğuran birisi, eğer gerçekten veli ise yakındaki bir kayayı ayaklarıyla yoğurmasını söyler. Hünkâr da o kayanın üstüne çıkar ve kayayı hamur gibi yoğurur. Günümüzde “Hamurkaya” olarak adlandırılan bu kaya üstünde, inanca göre hacı Bektaş Veli’nin ayak izleri bulunmaktadır.

Hacı Bektaş Veli Müslümanların mallarına saldıran Bedehşah halkı ile savaşmaya şahin biçiminde gider, savaş bitiminde silkinip güvercin donunda (şeklinde) döner.

Türklerin eski dinleri ile Şamanizm’de dini önderlik yapan kişi şamandır. Türkler İslamiyet’e girdikten sonra dini önder rolünü “Ermış kişi” pozisyonundaki kişiler üstlenmiştir. Bu Ermışler Türk efsane folklorunda sık sık güvercin ya da laçın donuna girip, mekân değiştirmişlerdir. Bu ermiş kişilerden Ahmet Yesevi turna, Abdal Musa geyik, Hacı Bektaş Veli güvercin donuna bürünmüşlerdir.

Efsanelerde Güvercin

Dede Korkut Masalları Şamanlıktan İslamiyet’e geçiş dönemini yansıtmaktadır. Duha Koca oğlu Deli Dumrul (Dumrul) Azrail’e, dolayısı ile Allah’a kafa tutar ve Azrail’i öldürmeye kalkar. Azrail bir güvercin olur ve uçar gider. Deli Dumrul ise doğanı ile Azrail’in peşine düşer ve birkaç güvercin avlar. Ancak Azrail güvercin şeklinden tekrar eski haline döner ve Deli Dumrul’un atının gözüne görünür. At ürker ve Deli Dumrul yere düşer. İnanışa göre Ebu Müslim ölünce ruhu bir güvercin olup, bedenden çıkar ve gider.

Türk mitolojisinde ruhun simgesi olan güvercine Türk-İslam anlayışında ve Anadolu’da ayrı bir önem verilmektedir. Yuva yaptığı eve zenginlik ve bolluk getiren güvercin, rüya tabirlerinde müjdenin habercisidir.

Rüyada bir veya birçok güvercin görmek: birisine derin bir aşkla, muhabbetle bağlanılacağına işarettir.

Güvercin beslemek: Birçok işte yanılmaya, hata yapmaya yorumlanır.

Güvercinlerin uçtuğunu görmek: Rüyaı gören için çarpan, onu seven bir kalbin var olduğundan haber verir.

Güvercin öldürmek: Fena ve kara bir habere delildir.

Anadolu’daki rüya yorumlarında güvercin: alınacak iyi haberdır. Güvercin bir ağaca ya da yakına konmuşsa elinize para geçeceğine inanılır. Güvercinin rüyada başa konması ise yüce bir müjdeye delalettir.

Şiirlerde Güvercin

Osmanlının en ünlü divan edebiyatı şairlerinden Nedim, şiirlerinde güvercinde bahsetmiştir. “Süzüldüğünce çakır Hamâme-beççe gibi dil sakır sakır titrer” dizelerinde “Senin çakır keyif olan şehbaz gözün süzüldükçe, gönül güvercin yavrusu gibi tir tir titrer” demektedir.

Bayrak şairimiz Arif Nihat Asya, GÜVERCİNLER isimli şiirinde şöyle demektedir.

“Birgün ne duâ kalır, ne âminlerimiz;

Seyrekleşiyor, git gide, Yâsin’lerimiz...

Bilmem ki, bu akşam, ne umarlar bizden,

Göklerdeki ma’sûm güvercinlerimiz?”

Türkü ve Manilerde Güvercin

Ankara’lılar çok sevdikleri “**Ankara Güvercini**”ni; en çok sevdikleri, sık sık söyledikleri, oynadıkları türkülere dâhil etmişlerdir. Misket, geçmiş zamanlarda Anadolu’da yaşamış bir kızın ismidir ve türkü’de bu kız için yakılmıştır. Misket türküsünün ilk kıtası şöyledir:

“Güvercin uçuverdi, kanadın açiverdi...

Eloğlu değil mi, sevdi de kaçiverdi.

Güvercinim uyur mu, çağırsam uyanır mı?

Sen orada ben burada, buna can dayanır mı?”

(Ankara-Mehmet Hulusi Koçer-Muzaffer Sarısözen)

MANİ Örnekleri

“Bir taş attım çaya düştü

Çaydan çift güvercin uçtu

Benim gönlüm sana düştü

Amman amman nazdır gelin”

“İndim dereye durdum

Dokuz güvercin vurdum

Dokuzunun içinde

Ben birine vuruldum.”

Halı ve Kilim Desenlerinde Güvercin

Anadolu Türk halılarında kuş, köpek, koyun, koç, at, deve ve kedi figürleri sık görülür. Kuş figürlerinden kartal, şahin gibi yırtıcı kuşların yanında; güvercin, kaz, ördek ve turna dikkati çeken hayvanlardır.

Ağrı yöresi halı yastıklarında yapılan incelemede, geleneksel Anadolu figür dünyasında iyi tali, mutluluk, sevgi ve haberciliği sembolize eden güvercin ve kumrunun sıkça kullanıldığı görülmektedir.

KUTSAL BİR FENOMEN OLARAK GÜVERCİN

Tevrat'ta Güvercin

Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat'ın Tekvin bölümünde Nuh Tufanı anlatılmıştır. (Tekvin 8) bölümünde Nuh Tufanının sonuna doğru, suların çekilip, çekilmediğini kontrol etmek için gemiden önce kuzgun gönderildiği ancak görevini yapmaması üzerine peşinden bir güvercin gönderildiği anlatılmaktadır.

Güvercin gemiye ağzında bir zeytin dalı ile dönmüş ve böylece Allah ile insanlara arasında tekrar barış sağlandığı müjdelenmiştir. Bu olaydan sonra "zeytin dalı ve güvercin" barış sembolleri olarak kabul edilmiştir. "Zeytin dalı uzatmak" deyimini de aynı nedene dayanmaktadır.

İncil'de Güvercin

İncil'deki hayvan motifi, Tevrat ve Zebur'a göre daha azdır. İncil'de en sık bahsedilen hayvan figürü kuzu, koyun ve balıkla birlikte, güvercinde de bahsedilmektedir. Nuh peygamberin kıssasında şöyle anlatılmaktadır:

"Kırk gün sonra Nuh yapmış olduğu geminin penceresini açtı. Kuzgunu dışarı gönderdi. Kuzgun sular kuruyuncaya kadar dönmedi, uçup durdu. Bunun üzerine Nuh suların yeryüzünden çekilip çekilmediğini anlamak için güvercinin gönderdi. Güvercin konacak yer bulamadı, çünkü her yer suyla kaplıydı. Gemiye, Nuh'un yanına döndü. Nuh uzanıp güvercini tuttu ve gemiye, yanına aldı. Yedi gün daha bekledi, sonra güvercini yine dışarı saldı. Güvercin gagasında yeni kopmuş zeytin yaprağıyla geri döndü. O zaman Nuh suların yeryüzünden çekilmiş olduğunu anladı. Yedi gün bekledikten sonra güvercini yine gönderdi. Bu kez güvercin geri dönmedi."

Matta İncil'inin (3/16) bölümünde güvercin saflık simgesi olarak yer almaktadır.

"İşte sizi kurtların arasında koyunlar gibi gönderiyorum; imdi yılanlar gibi akıllı ve güvercinler gibi saf olun (Matta10/16)"

İncil'lerden Matta'nın (3/16), Markos'un (1/10), Luka'nın (3/21) ve Yuhanna'nın (1/32) bölümlerinde Allah'ın ruhunun bir güvercin gibi göklerden Hz. İsa'nın üzerine indiği anlatılmaktadır.

Kuran'da Güvercin

Bakara Suresi 260. ayetinde Hz. İbrahim, Allah'a ölülerini nasıl dirilttiğini sormaktadır. İlgili ayetlerde Allah, önce Hz. İbrahim'e bu konuda şüpheye mi düştüğünü sormuş, Hz. İbrahim de şüpheye düşmediğini ancak kalbinin tam olarak ikna olması için bunu bizzat görmek istediğini söylemiştir. Bunun üzerine Allah, Hz. İbrahim'e dört kuş alıp, bunları kendisine alıştırmasını, sonra onları kesip parçalamasını, bu parçaları farklı dağların tepesine atmasını, sonra kuşları çağırmasını emretmiş; kuşların onun çağırısına hemen uyup onun çağırısına uçarak geleceklerini haber vermiştir.

Müfessirlerden Beyzâvî, bu ayetleri tefsir ederken, kıssada geçen kuşların tavus, horoz, karga ve güvercin olduğunu; bazı müfessirlerin ise güvercin yerine akbabayı söylediğini belirtmiştir.

Beyzâvî'ye göre, ilgili kıssa ile verilmek istenen mesaj; insan nefisini ebedi hayatla diriltmenin yolu, örnek verilen hayvanların bazı karakteristik özellikleri ile ilgilidir. Tavus kuşunun özelliği şehvet ve süs düşkünlüğü, horozun meşhur özelliği saldırganlığı, karganın özelliği aşağılık bir nefise sahip olması ile ulaşamayacağı kadar uzun vadeli hesaplar yapması ve son olarak güvercinin özelliği ise büyüklenme ve heva-ü hevesinin emirlerini hemen yerine getirmektir.

TARİHTEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE GÜVERCİN YETİŞTİRİCİLİĞİ

Abbasilerde posta güvercinleri özel olarak yetiştirilmiştir. İstanbul'dan Basra'ya fiyatı yüksek olan bu güvercinlerden getirilmiş, Rakka ve Musul'dan haberler güvercinler vasıtasıyla bir gün içinde Bağdat, Basra ve Küfe'ye ulaştırılmıştır. Mısır'da 1280 yılında 2000 posta güvercini mevcuttur. Hatta Mısır Sultanı bütün seyahatlerinde haberleşmeyi sağlayabilmek adına güvercinlerle dolu bir kafesi yanında götürülmüştür.

Selçuklu Türklerinde Güvercin Yetiştiriciliği

Selçukluların güvercine verdikleri değer onların sanatına da yansımıştır. Bugün Konya'da bulunan çini eserler üzerinde Selçuklu güvercinlerine ait figürlere rastlamak mümkündür.

Osmanlı Toplumunun Güvercin ve Kuşbazlara Yaklaşımı

Anadolu'nun birçok yöresinde güvercin kutsal bir hayvan olarak kabul edilmektedir. Mescitlerine ve evlerine yuva yaptıkları gerekçesi ile İstanbul halkı güvercin etini yememiş, güvercin etini yemeyi çirkin bulmanın ötesinde, haram saymıştır.

Bektaşilerin önemli dini mekânlarından biri olan ve 1519 yılında Hacibektaş ilçesinde yaptırılan Balım Sultan türbesi içinde, üzerinde güvercin motifleri bulunan şamdanlar bulunmaktadır. Gene bu türbenin külahı üzerinde gökyüzüne doğru uçan bir güvercin âlemi yer almaktadır.

Osmanlı toplumunda güvercinin özel bir yere sahip olmasına karşın halk içerisinde güvercin yetiştiricileri (Kuşbaz) kişilere pekiyi gözle bakmadığı bir gerçektir. Kuşçuların hoş karşılanmamalarının bir nedeni de eskiden evlerin avlulu ve birbirine bitişik olması nedeni ile bir evin damına çıkan kişinin, komşu evin avlusunun içini görebilmesinden ileri gelmektedir. Yakalamak amacı ile hep damlarda gezdiklerinden bu kişilerin diğer evlerin kadınlarını gözetledikleri düşünülmektedir. Bugün Türkiye'de yetiştirilen 80 kadar güvercin ırkının hemen hepsi bize Osmanlı döneminden miras kalmış güvercinlerdir.

Evliya Çelebi seyahatnamesinde İstanbul'da kuşbazlara ait 500 civarında dükkân olduğundan ve 600 kişinin bu işle uğraştığından söz etmektedir.

Osmanlı Devletinde Posta Güvercini Yetiştiriciliği

Osmanlılar da başlangıçtan beri savaşlarda haberleşme amaçlı posta güvercini kullandığı bir gerçektir. Hatta Diyarbakır'ın Osmanlı topraklarına katılması böyle bir güvercinin ulaştırdığı haber sonucu olmuştur. Şah İsmail ve onun denetimindeki Karahan komutasında bulunan İran orduları, Diyarbakır kalesini kuşatmıştır. Kale halkı kuşatmaya karşı direnmiş ancak açlık ve kıtlık sonucu teslim olma noktasına gelmiştir. Tam bu noktada halkın imdadına bir posta güvercini yetişmiş ve Osmanlı ordusunun Bıyıklı Mehmet Paşa komutasında büyük bir ordu ile İstanbul'dan yardıma geldiği haberini getirmiştir. Bunun üzerine halk direnişe devam etmiştir. Bu ordunun Diyarbakır'a ulaşması sonrası 10 Eylül 1515 tarihinde Diyarbakır Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlı dönemi en eski belge 1890 tarihlidir. 1895 yılında yazılmış olan "Posta Güvercinlerinin Terbiyesi" adlı bir yazı Paris'teki Osmanlı büyükelçiliğine gönderilmiş olup ayrıca bu yazı Osmanlı devlet arşivinde muhafaza edilmektedir.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Güvercin Yetiştiriciliği

Cumhuriyet kurulmuş olmakla birlikte henüz harf devrimi yapılmamış olduğundan (harf devrimi 1928'de yapıldı) güvercin ile ilgili bu ilk kitap Osmanlıcadır. Nuri Halil adlı bir subayımız tarafından yazılmış olan 48 sayfalık bu kitap, "Muhabere vasıtalarından güvercin usul-i talim ve terbiyesi" adını taşımaktadır.

Posta Güvercinlerinin Bazı Özellikleri

Gayet süratli uçan ve nereden bırakılırsa bırakılsın kendi güvercinliğine dönebilme özelliğine sahip olan güvercinlerden, çok eski zamanlardan beri haber götürüp getirmede istifade edilmiştir.

Güvercinlerin en can alıcı yararlılıkları savaş sırasında görülmüştür. Güvercinler bütün haber araçlarının sonuçsuz kaldığı zamanlarda, en yoğun bombardımanın etkisi altındayken bile zehirli gaz bulutlarını yarararak ileri hatlarla kumandanlık arasındaki irtibatı binlerce defa sağlamışlardır. Zira güvercinlerin ciğerleri insanları boğan gazlara karşı daha dirençlidir. Savaşlarda uçurulan güvercinlerin %95'i telef olmaksızın en kısa yoldan doğruca güvercinliklerine dönmüşlerdir.

Haberlerin ulaştırılmasında güvercinlerin sahip olduğu bir diğer önemli faktör hızdır. Açık havalarda hızları mükemmeldir. Rüzgar arkadan eserse hız dakikada 1000-1200 metre, rüzgar karşıdan eserse hız dakikada 700-800 metre, rüzgar hissedilmeyecek derecede ise hız dakikada 800-1000 metredir. Güvercinle gönderilen haber ve emirler bir kağıda yazılır. Sakin zamanlarda güvercinnâme kullanılır. Güvercinnâmeler güvercinin ayağına takılan alüminyum haber kutularıyla taşınır.

Hafıza ve görüş, güvercinin en dikkat çekici özelliklerindedir. Yön bulma duygusunun merkezi kulağının içindedir. Kulağın iç kısmında yarım daire şeklinde üç kanal vardır ki bunlarda bir bozulma veya hasar olursa bu duygu kaybolur. Güvercinlerin en dikkat çekici taraflarından bir diğeri yuvalarına bağlılıkları ile boğazlarına olan düşkünlükleridir. Güvercinlerin yuvalarına olan bağlılığına Dağarcık dergisinde şöyle yer verilmiştir: *"Bunların en büyük muhabbetleri zevcelerine zevcelerinin muhabbeti zevçlerine mahsustur. Bunlar yalnız yemek yiyecekleri zamandan başka vakitlerini daima yekdiğerine arz ve temin-i muhabbet yolunda geçirirler"*.

GÜVERCİN YETİŞTİRİCİLİĞİNİN GELECEĞİ

Bir yanda kutsiyet, barış sembolü; öte yanda yetiştiriciliğinin uğursuzluk getireceğine olan inanç arasında kalan güvercin; tek eşlilik, kuluçkanın ve yavruların sorumluluğunun ebeveynlerce paylaşılması ve "ocağa" (yuva, kümes) bağlılık güvercinlerin başlıca özelliklerinden biridir. Ülkemizde güvercinin oldukça fazla bir hayran kitlesi ve azımsanamayacak sayıda fanatik yetiştiricisi vardır ve Anadolu'nun hemen her şehrinde öbeklenmiş vaziyettedirler. Güvercin halk arasında barış sembolü ve kutsal bir hayvan olarak görünse de, bazıları için uğursuzluk getiren bir hayvan, bazıları içinde dışkısı ve yuva malzemeleri ile binaları kirlettiği için "uçan sıçan" olarak kabul edilmektedir.

Güvercin Yetiştiriciliğinin Problemleri

Ülkemizde güvercin konusunda yapılmış araştırma, neredeyse yok denecek kadar azdır. Ulaşabilen yazılı dokümanların çoğu ise bilimsel nitelikte olmayıp haber niteliği taşımaktadır.

Mevcut üniversitelerde güvercin yetiştiriciliği ile ilgilenen belli başlı bir bilim adamı bulunmamaktadır. Ancak, çocukluğunda güvercin yetiştiren, bu yaştan itibaren güvercin sevgisi taşıyan Prof. Dr. Türker Savaş'ın bazı kişisel çabalarına ve bu konuda hazırlamış olduğu bilimsel

eserlere rastlanmaktadır. Diğer problem olan bir konu da güvercin hastalıklarını teşhis edecek veteriner hekimlerin sayısının azlığıdır.

Örgütlenme

Kuşçular kahvesi mantığı ile ülkemiz güvercin yetiştiriciliğinin geliştirilebileceğini düşünmek mümkün değildir. Ülkemizin konuya ciddi ve bilimsel yaklaşan bir örgütlenmeye ihtiyacı vardır. Böyle bir örgütlenmenin zamana ve gelişmelere bağlı olarak Ülkemizde ileride oluşması gerekmektedir.

Elindeki kuşların gerçek aslını bilmek ve bunları geldikleri damarın özelliklerine göre, geleneksel yöntemlerle üretirken kuşların performansını ve aynı zamanda fiziksel özelliklerini geliştirmek bir sanattır.

Taklacılarımızın orijini aynı biz Türkler gibi Orta Asya'dır. Bu ırkı saf halinde bulabilmek Ankara'da halen olasıdır. Ancak ırkın diğer ırklarla kırma yoluyla soyunun kaybolmaması için gerekli ve bilinçli tedbirlerin alınması büyük önem taşımaktadır.

Hem başkent Ankara'mızın, hem de Ülkemizin en önemli değerleri arasında yer alan Ankara'mızın "**Beş Beyazı**"ndan biri olan bu ayrıcalıklı takla güvercini türünün koruma altına alınması en az diğer dört beyaz kadar önem taşımaktadır.

Bu ırkın yetiştirme amacı taklalı performans ve fiziksel güzellik üstün bir seviyeye getirilirken aynı zamanda ırkların geleneksel özelliklerinin korunmasıdır. Usta bir taklacı yetiştiricisinin üretici olarak dünya çapında bütün öteki ırkların besleyicilerinden daha yüksek bir seviyede olması gerekir.

Bağlantılı Diğer Sorunlar

Ülkemizdeki güvercin ırklarını tespit etmek ve bunların standartlarını belirlemek acil sorunlarımızdan biridir. Buna bağlı olarak ırkların korunması ve çeşitli şekillerde kırılmasını önlemek gerekmektedir. Kendi standartlarımızı belirlenip ilan edilirse, yurt dışı imaj sorununa da büyük oranda çözüm bulunur.

KAYNAKÇA;

www.taklaciguvercin.com/kus.h

www.idildergisi.com idil,2018,cilt/ volume 7,sayı/ issue 41

Karagöz, S. 2010. "Anadolu'da Güvercinler" İbibik Dergisi. www.taklaciguvercin.com

Yılmaz, O. ve Boz, A. "TARİHTEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE GÜVERCİN (Columba livia) YETİŞTİRİCİLİĞİ"

Armutak, A. "Doğu Ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi I. Sürüngenler, Balıklar, Kanatlılar ve Mitolojik Hayvanlar." İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi 30.2 (2004): 143-157).

SARIÖZ, N. "Evcil Güvercinlerde (taklacı) Üreme, Yaşama Gücü ve Büyüme Özellikleri" Ankara Üniversitesi Zootekni Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Konyalı İ.H.1933. "550 Cinsi Olan Kuş" (Yayıma hazırlayan: Yavuz İşçen)İstanbul

Öncel, K.Turgut K.ve Şenel,V. 2001. "Güvercinler Dünyası" Samsun Serinofil Derneği Yayını.

Ersoylu, H. - "Türk Kültüründe Kuşlar"